

Tillbaka till vildmarken

Skottlands djurarter har fått en andra chans. Arter som havsörn och bäver gör en comeback i vildmarken, samtidigt som det finns planer på att återinföra rovdjur som varg och lodjur.

Över de öppna fälten på ön Mull ut-
anför Skottlands västkust svävar
tornfalkar, ormvråkar och blå kärr-
hökar. Fågelskådare med långa ob-
jektiv står längs den slingriga vägen
som leder in i en sträcka mellan nå-
gra bergstoppar som kallas Eagle Al-
ley. "Det är som ett zoo här", utbris-
ter en ornitolog och området ger
skäl för sitt namn när två havsörn-
ar gör akrobatiska störtdykning-
ar genom luften. Flyguppvisningar-
na är för att hålla borta en kung-
sörn som majestetiskt närmar sig och vi-
sa vems territorium den befinner sig
på. Lite längre bort ligger Craigro-
wan Bed & Breakfast. **Sue Morgan**,
65, som driver vandrarhemmet har
bott på Mull i större delen av sitt liv.
Hon berättar om fåglarnas inverkan
på öns turism.

– Om det inte vore för havsörnarna och kung-
sörnarna skulle jag inte vara här. De drar
turister, helt klart, säger Sue Morgan.

Framgångsrikt återinförande

Havsörnens återkomst i Skottland
beskrivs ofta som en framgångssa-
ga. Arten jagades skoningslöst i Stor-
britannien på 1800-talet och den sista
havsörnen sköts 1918. I mitten av
1970-talet hämtades några havsörn-
ar från Norge och sattes ut på ön
Rum, nordväst om Mull. I dag häckar
20 havsörnspar på Mull och ar-
ten finns även på andra öar på väst-
och östkusten. Sammanlagt häckar
100 par i Skottland och siffran ökar
år för år. **Dave Sexton** är havsörns-
ansvarig på Mull genom organisatio-
nen RSPB (Royal Society for the Pro-
tection of Birds). Vi står några hundra
meter från en kraftig tall och titar
med ett teleskop på ett bo i toppen.
– Mull har en hållbar havsörns-
stam nu, säger Dave Sexton.

Han hoppas att arten ska sprida
sig över Skottland på egen hand och
så småningom även tillbaka till Wa-
les och England, där de tidigare sys-
tematiskt döddes tillsammans med
alla andra rovfåglar.

– De var konkurrens för oss män-
niskor, förklarar Dave Sexton och
säger att nästa problem var ägg-
tjuvarna.

Hård bevakning och stränga
straffskalor har dock minskat hotet

avsevärt. Numera är det i stället fo-
tografer som kommer för nära bona
och stör örnnarna som har en naturlig
plats i ekosystemets toppskikt. Fåg-
larna är inte minst asätare; de rensar
bort döda hjortar och får ur naturen,
förklarar Dave. De beskylls ibland
också för att döda lamm, en anklagelse
som är obefogad menar han.

– Jag har sett havsörnar äta dö-
da lamm, men under 35 år har jag
aldrig sett dem ta levande lamm.
Kungsörnar har jag däremot sett
döda många lamm.

Det är svårt att hitta en balans-
gång mellan miljövärd och lantbruk
enligt Dave. Havsörnarna är vikti-
ga för turismen i Skottland och drar
enbart på Mull in 3–5 miljoner pund
om året.

Arten framkallar definitivt känslor
i de skotska högländerna, fram-
för allt hos "hatarna som oftast skri-
ker högst".

– Men även hos dem är ekono-
min viktig. Genom diskussion har
vi kommit varandra närmare. Havs-
örnen är hur som helst här för att
stanna.

Bävernarnas återkomst

Bävern var tidigare ett av Europas
mest jagade däggdjur och utrotas
på grund av sin päls och sitt kött
för 400 år sedan i Skottland. 2002
återinfördes två europeiska bävrar
från Norge på Bamff Estate, en pri-
vat mark vid foten av de skotska hög-
länderna som ägs av **Paul och Louise Ramsay**. Paret är sedan länge in-
volverade i naturvård och har i dag
ett tjugotal bävrar utspridda över
våtmarkerna på sina ägor. I närlig-
gande Tay, som är Skottlands längs-
ta flod, har ett par hundra bävrar etab-
lerat sig sedan de förmodligen olag-
ligt har satts ut. Dessa skjuts emel-
lanåt av lantbrukare, eftersom reger-
ingen ännu inte tagit beslut om det
ska finnas vilda bävrar i Skottland.

I Knapdale på västkusten pågår
ett annat bäverprojekt som lockar
stora mängder turister. Paul Ramsay
visar runt i delar av sitt bäverterrito-
rium; avnagda trädstammar i varie-
rande storlekar, dammar och hyddor
byggda i en å; ett område som har
förvandlats av "naturens egna land-
skapsarkitekter". Många anklagar
bävrar för Storbritanniens många

Hjälper vildmarken tillbaka

Organisationen Rewilding Britain
startade i Storbritannien 2013 och
i november förra året startade även
projekt i Skottland. Målet är att åter-
införa utrotade arter och att restau-
rera ekosystemen, med hjälp av
pengar från bland annat filantroper.
För att nå målen måste man inkludera
landägarna och lokalbefolkningarna,
menar chefen för Rewilding
Britain i Skottland, **David Balharry**.
Många kanske uppfattar de änd-

KLÖVDJUR. Kritikerna mot återinförel av större rovdjur menar att också vildmarken förändrats, och att tamdjuren kommer att bli mat.

lösa gröna kullarna som täcker de
skotska högländerna och stora de-
lar av Storbritannien som vackra och
naturliga. Men faktum är att här ti-
digare växte stora skogar som fick
ge vika för jordbruk och ekonomisk

tillväxt och stora djur som björnar,
vargar och lodjur utrotades. Landet
är ett av få i världen som fortfarande
saknar topprovdjur. David Bal-
harry, 50, som är uppvuxen på den
skotska landsbygden och i hela sitt

liv har arbetat med hållbarhetsfrå-
gor, vill ändra på det här.

– Det handlar om att återinföra
nyckelarter som sköter den naturliga
balansen, förklarar David Balharry
och berättar att hjortstammarna
på många håll ökat så kraftigt att de
begränsar återväxten av vegetatio-
nen. Han tror att lodjur är betydligt
lättare att återinföra än vargar.

– När det gäller lodjur talar vi nog
om fem år. Vargar kommer antagligen
inte på fråga under min livstid,
men mina barnbarn ska kunna välja
om de vill ha vargar eller inte.

Vargens återkomst

Den har inte syns till i de skotska
högländerna sedan mitten av
1700-talet men i Alladale Wilderness
Reserve, en privat mark som täcker
drygt 90 kvadratkilometer i nord-
östra Skottland, vill ägaren och engelske
filantropen **Paul Lister** åter-
skapa landskapet genom att plan-
tera inhemska träd och återinföra
rovdjur som brunbjörn och varg. In-
spirationen kommer från enorma
viltreservat i Sydafrika, där naturlig

balans skapas i inhägnade områden.
Innes MacNeill är manager i Alla-
dale Wilderness Reserve och berät-
tar om planerna när han kör runt på
ägorna i en Land Rover.

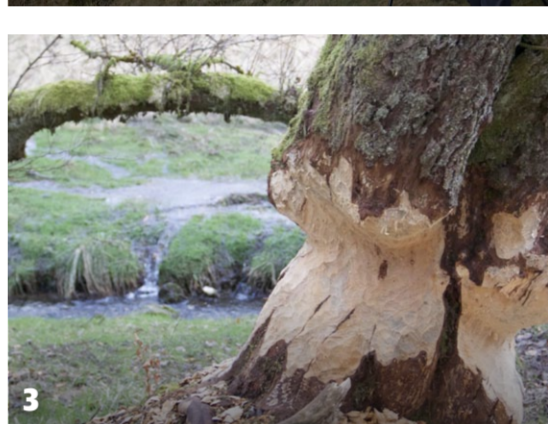
– Alla pratar om rewilding nuför-
tiden. I år kommer vi verkligen att
pressa regeringen för att få sätta ut
topprovdjur.

Stängsel skyddar nyplanterade
trädplantor mot kronhjärtor-
na, vars stam i Alladale uppgår till
800 djur.

I dag är det jägare som skjuter av
hjärtbeståndet, men förhoppning-
en är att vargar i framtiden ska kon-
trollera klövdjuret och att rovdju-
ren samtidigt ska locka ekoturister
till området som då kommer inhä-
gnas, och samtidigt behöva utökas till
den dubbla ytan.

Men inte alla är lika positiva till
rewilding-planerna i Skottland.
En av dem är färgägen **Yvonne Spence**
som har sina tamdjur i Cairngorms
National park.

– Det är en idé som ser bra ut men
som inte fungerar i verkligheten, sä-
ger hon.

1 HAVSÖRN. Sedan den sista sköts 1918 dröjde det
ända till 1970-talet innan några togs över från Norge.
Nu har Mull 20 par.

2 FÅGELSKÅDARÖ. På Mull har ornitologer goda möj-
ligheter att studera fågellivet.

3 SIGNATUR. Spåren efter bävern är lätta att känna
igen. Den är återinförd i Skottland först på 2000-talet.

← **INGEN RÄDDER FÖR ÖRNEN HÄR.** Dave Sexton,
havsörnsansvarig på Mull, har aldrig sett de stora fåg-
larna ta levande lamm. Kungsörnar är mer aggressiva.

FAKTA

Återställning av ekosystem

• **Rewilding Britain** är en välgörenhetsorganisation som inrättades 2013 av personer med stort miljöintresse. Rewilding Scotland är en del av Rewilding Britain. Arbetet går ut på att återställa ekosystemen i Storbritannien. Målet är att 10 000 kvadratkilometer och 30 procent av Storbritanniens territorialvatten ska stödja naturliga ekologiska processer och viktiga arter.

• **Wilderness Scotland** är en researrangör som skräddarsyr resor för vildmarksintresserade. Guidade turer för att ta del av Skottlands natur och djur.

• **På många håll** i världen pågår rewilding-projekt. Organisationen Rewilding Europe ska återskapa och restaurera tio vildmarksområden i Europa till 2022. Dessa områden inkluderar bland annat Portugal vid gränsen till Spanien, östra Karpaterna (där Polen, Slovakien och Ukraina möts) och de centrala Apenninerna i Italien. (www.rewildingeurope.com)

• **Rewilding Lapland** ingår i Rewilding Europe och består av 30 000 kvadratkilometer vildmark i norra Sverige och Norge som kallas "Europas Alaska". Nya områden är på väg att bli nationalparker och utöka området ytterligare.

sportjakt på sina marker. De vill be-
stämma över naturen.

Andra sidan består av en grupp
som ökar; utbildade människor
som ingår i miljörörelsen, säger Peter
Cairns som tycker det är viktigt
att ha en öppen debatt mellan grup-
perna.

Enligt honom sponsras regering-
en av den förstnämnda gruppen,
som består av "människor som vill
ha ett landskap utan rovdjur".
Han jämför med Indien där tigrar
varje år dödar ett antal människor.
– Hur kan vi säga till Indien att de
inte ska skjuta sina tigrar, när vi inte
själva har några stora rovdjur kvar?
Trots motståndet ser Peter Cairns
ända att saker håller på att föränd-
ras.

– För 50 år sedan sågs europeisk
ekorre som pest. Nu satsas det stora
belopp på att återinföra arten. Om
tio år tror jag att folk säger ja till
lodjur i Skottland, och så småningom
kommer även attityden till varg att
förändras.